

ԱԷՍ ՄԻԼԻՌՆ ԶՈՒԻՑԵՐԱՅԻՆԵՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Հ Ա Յ Ո Ց Օ Գ Տ Ի Ն .

Christ. Welt-ի № 13-ում տպագրուած է Բերնի դաշնակցութեան խորհրդին ուղղած 430,000 այլ և կին Զուլցերացիների ուղերձը, որը թէև քաղաքական նշանակութիւն չի ունենալ, ինչպէս նկատուած է վերոյիշեալ թիր-թը բայց և այնպէս կարևոր ենք համարում թարգմանարար ծանօթացնել «Արարատ»-ի ընթերցողներին:

Երկու տարուց աւելի է, որ մեր ցեղակից քրիստոնեայ հայ ժողովուրդը ենթարկուած է սարսափելի հալածանքների. Այս իրողութիւնը իւրաքանչիւր մարդասիրի համար աւելի ցաւալի է մանաւանդ այն պատճառաւ որ 1878-ից սկսած այս ժողովրդի համար աւելի լաւ յոյսեր կային. Այն ժամանակ մեծ պետութիւնները հաստատեցին Բեր-լինի դաշնադրութեան 61 յօդուածը. «Բարձր Դու-աը պարտաւորուած է հայերով բնակուած նահանգ-ներում տեղական պահանջների համեմատ՝ անյապաղ բարեփոխութիւններ և բարենորոգումներ մտցնել, և երախտարուած է Հայերի ապահովութիւնը քրդ-դերի և չերքէսների դէմ»: Իսկ կիպրոսի դաշնադրութեամբ Անգլիան ստացաւ «Նորին կայսերա-կան մեծութիւն Սուլթանից խոստում», վարչական անհրաժեշտ բարենորոգումներ մտցնել կառավա-րութեան մէջ՝ արեւելեան նահանգների բարձր Դրան քրիստոնեայ և ուրիշ հպատակների պաշտպանու-թեան համար: Իրողութիւն է, որ այդ ժամանա-կուանից հայերի վիճակը նկատելի կերպով վատթա-րացաւ. մինչև որ վերջապէս 1891 թ. այն կոտո-րածներն և աւերումներն սկսուեցան, որոնք մին-այժմ էլ շարունակուած են:

Ինչ որ երկար ժամանակ անհաւատալի էր ե-րևում այժմ ապացուցուած իրողութիւն է, որ այս զղուելի ոճրագործութիւնների կազմակերպողը տաճկական կառավարութիւնն է. Ի՞նչպէս եկաւ նա այս որոշման, Չարթիք նորա մէջ հին մոլե-ռանդութիւնը, որով մոռացուեցան բոլոր հանգու-թող հրովարտականքը՝ Գիւլհանէի Հատտեշերիֆը, Հատտիհիւմայիւնը ևն. Կարծես ճշմարիտ լինի այդ, երբ մտածուի ես, թէ հայերի բոլոր այն դիւղերը, որոնց բնակիչները խլամականութիւն ըն-դունեցին, ազատուեցան, այն ինչ ամենասոսկալի անգթութիւններ գործուեցան մանաւանդ քրիստո-նեայ քահանաների դէմ. Բայց զուրանի սկզբունք-ներին և Մահմեդի առաջին յաջորդների քաղաքա-

կանութեան բոլորովին դէմ են այս կատարուած գաղանութիւնները. Թուրքերից շատերը ամենա-խիստ կերպով տրտնջում են այս ոճիրների դէմ երբեմն նոյն իսկ տաճիկ աւելի աղնիւ պաշտօնեա-նր փորձում էին աստիճանաւորների և զինուոր-ների կատաղութիւնների առաջն առնել. իսկ տա-ճիկների կառավարութիւնը արիւնարբու նահան-գապետներին շքանշաններով էր վարձատրում և մեղմ վարուողներին հեռացնում պաշտօնից:

Ինչո՞ւ նա՝ տաճիկ կառավարութիւնը՝ իւր մահմեդական հպատակներին այդպիսի մեծ ոճրա-գործութեան զրգեց. ինչո՞ւ թող տուեց, որ 3000-ից աւելի զիւղեր աւերուէին, 100000-ից աւելի մար-դիկ սպանուէին և 500000-ից աւելի սեպհակա-նութիւնից զրկուէին և ծայրայեղ թշուառութեան մէջ ընկնէին. Իրաւ է, ինչպէս խաղական խորհրդա-րանի մի նշանաւոր անձնաւորութիւն պնդում էր, թէ հայերը ապստամբել են կառավարութեան դէմ: Ճշմարիտ է, Լոնդոնի Փարիզում և արտասահմա-նի ուրիշ քաղաքներում հայերից մի քանիսը յե-ղափոխական յանձնաժողովներ են կազմել. նորա փորձում են իրենց ժողովրդի մէջ ևս յեղափոխա-կան ոգի զարթեցնել, բայց այդ նրանց յաջողու-ն է արդեօք, Այ՛, միայն տաճիկ պաշտօնեաները կա-ռավարութեան դուր գալու համար պնդել են և սպառնալիքներով և տանջանքներով հայերից վկա-յութիւններ են ձեռք բերել, բայց միշտ էլ ապա-ցուցուած է, ինչպէս նորերս Եգիպտի կոտորածի վե-րաբերութեամբ, թէ նրանց ապացոյցները լիբր ստեր են, Հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը միան-գամայն խաղաղ ժողովուրդ է, որ ցանկանում է միայն իւր տան պատիւը, խաղաղ աշխատանքը պաշտպանուի. Այո, հաւատարիմ իւր փառաւոր պատմութեան, նա յոյս ունի ազգային ազատու-թեան վերանորոգման, բայց այդ յոյսը տանում է իւր հոգու մէջ ինչպէս մի մեծիական ցնորք. Որքան և նորա նախնիք քաջութեամբ կռուել են, բայց զեն-քով ապստամբութեան միտքը այժմ հեռու է նո-րանից:

Բայց մի՞թէ հայ ժողովուրդը այնպէս հնա-ցած, ստորացած ժողովուրդ է, որ միայն իւր ան-ցեալի փառքովն է ապրում և իւր այժմեան ամ-բողջ ընթացքով առեւտրութեան և արհամարհանքի բողջ ընթացքով առեւտրական հետախոյզները, որոնց է արժանի, Բոլոր անաչառ հետախոյզները, որոնց թուում և մեր նշանաւոր հայրենակից Ե. Հանտր, վկայում են, որ Փոքր—Ասիայի ազգերի մէջ Հայե-րը ամենազարգացած ժողովուրդն են, հոգեկան կրթութեան ընդունակ, վաճառական և արդիւնա-գործ, նշանաւոր աղնիւ ընտանեկան կեանքով և ա-ռանձնապէս ընդունակ պետութեան բարեկեցու-թիւնը բարձրացնելու մեր ժամանակի հասկացո-ղութեամբ, Եթէ մեծ քաղաքներում հայ վաճա-ռականները առուտուրը արեւելեան հին սկզբունք-

ներով են առաջ տանում արգարութիւն չէ գորա համար ամբողջ ժողովրդեան դատապարտել Գի ժողովուրդը որ իւր կրօնական համոզումների համար աւելի քան մի որ և է ուրիշ ժողովուրդ զոհարելութիւններ է արել, պէտք է բոլորովին գործունեայ և ազնիւ մի ժողովուրդ լինի:

Տաճիկ կառավարութեան ընթացքը պէտք է վարչական զգուշի կարգադրութիւն համարել, որ ցեղական ատելութեան կրօնական մոլեռանդութեան վայրենի ցեղերի յափշտակութեան և սպանութեան ժառանգական հակումների միջոցով մեծ ոյժ ստացաւ Կառավարութեան ցանկութիւնը այն չէր որ սակաւամիւ յեղափոխականներին ճնշէ այլ իւր համար ատելի ժողովուրդը որի ցանկութիւնները բարենորոգումների վերաբերութեամբ մեծ պետութիւնների կողմից քաջալերուած էին, ըստ կարելոյն բնաջինջ անել, Թող կորչի՛ն այդ թշուառական գեաւուրները որոնց պատճառով քրիստոնէական պետութիւնները կամենում են Մահմեդի փոխանորդին խնամակալութիւն անել:

Երբ հետզհետէ արեւելքում կատարուած դէպքերի մասին աւելի ճիշդ տեղեկութիւններ հասան Եւրոպայ և Ամերիկայ երբ լսուեցան այն ոճիրներն ու գաղանդութիւնները որոնք մարդկային պատմութեան ամենամատթար ժամանակներն են յիշեցնում և միւս կողմից յայտնուեցաւ թէ որքան քրիստոնեայ այրեր և կանայք աւելի սիրով տանջանք և մահ են յանձն առել, քան անհաւատարիմ եղել իրենց հաւատին, հասարակական կարծիքն սկսեց հարցնել ինչո՞ւ մեծ պետութիւնները չեն միջամբուում քանի որ գորա համար գաշխնով իրաւունք ունին, Ինչո՞ւ միայն քաղաքագիտական բողոքներով են բաւականանում որոնց սուլթանը երբէք բանի տեղ չէ դնում, Անգլիան, Ֆրանսիան, Ռուսաստանը 1827 թ. միացած ուժերով նեղն ընկած յոյներին չազատեցին, Նապոլէոն կայսրը 1860 թ. 10,000 զօրքով Լիւրանանի կոտորածներին վերջ չբուռնց, Ինչպէ՞ս ստորացել է այժմեան մարդկութիւնը, որ աղգերը, մանաւանդ քրիստոնեայ աղգերը իրենց մէջ համերաշխութեան զգացում չունին, Ի՞նչպէս պէտք է մենք մեր ականջներս խցնք մի ամբողջ ժողովրդի օգնութեան աղաղակների առաջ, սարսափելի ոճիրների դէմ զայրանալու այլ ևս ընդունակ չե՞նք, Ի՞նչպէս է, որ Եւրոպայի դռներն առաջ անթիւ պատուաւոր կանայք... ենթարկուեն որբերի խմբեր սովից և ցրտից մեռնեն, և մենք ասենք «մեզ ի՞նչ», Այ՛ այն ժողովրդին որ այլ ևս մարդկային պարտքի զգացում չունի, նա անհատների և դասակարգերի եսականութեան զոհ կլինի, անընդունակ կդառնայ ընդհանուր օգտին տնտեսական մեծ խնդիրներ լուծելու, Թէև շատ միլիոններից բաղկացած, նա իւր սեպհական թշուառութիւնների մէջ կկործանուի:

Այդ պատճառով և մեր հայրենիքի իւրաքանչիւր լուսաւորուած բարեկամ ուրախ պիտ լինի, որ նոյնպէս և մեր մէջ հնչեց խղճի ձայնը բոլոր դասակարգերի և դաւանութիւնների մէջ, որ մեր ժողովուրդն էլ սիրոյ նշանաւոր զոհարելութիւններով արեւելքի թշուառ եղբայր ժողովրդին օգնութեան ձեռք մեկնեց, Այժմ 430,000 այր և կին Զուլցերացիք գրաւոր բողոքով երենց զայրոյթն են յայտնում, միջին և արեւելեան Զուլցերիայի բազմամիւ ժողովներում հաղարաւորներ իրենց համաձայնութիւնն են յայտնել հետեւեալ վճիռների համար.

Բոլոր աղգերի համերաշխութեան զգացմութեամբ ներշնչուած՝ ժողովս յայտնում է.

1. Հայաստանի կոտորածները որոնց գլխաւոր պատճառը տաճիկ կառավարութիւնն է և որով 100,000-ից աւելի հայեր զոհուեցան, սարսափելի ոճրագործութիւններ են մարդկութեան վերաբերութեամբ և քրիստոնեայ աղգերը զայրոյթով լցուած են գորա համար:

2. Զուլցերական ժողովուրդն էլ պէտք է իւր ձայնը բարձրացնէ եւրոպական պետութիւնների խիղճը զարթեցնելու՝ ապագայ եղեռնագործութիւնների առաջն առնելու, հայ ժողովրդի վերաբերութեամբ:

3. Հայ ժողովրդին յայտնում ենք մենք մեր խորին վշտակցութիւնը և պարտք ենք համարում սիրոյ օժանդակութիւններով մասնակցել նորա ստեղծելի կարիքները մեղմացնելու գործին:

Պակաս չէին ի հարկէ և այնպիսի մարդիկ որոնք թուրքերի բարբարոսութիւնների դէմ եղած իւրաքանչիւր բողոք յիմար ցնորք էին համարում որ անօգուտ պիտի անցնէր, Բայց եթէ մարդկութեան բարձրագոյն շահերը փանգուած են, պէտք է իւրաքանչիւր մարդ կարողութեան չափով իւր պարտքը կատարէ, ինչ էլ պատահելու լինի, Պատմութիւնը չպէտք է ասել կարողանայ, թէ երբ Եւրոպայում՝ 19-րդ դարի վերջում՝ հասարակական կարծիքը լսելի եղաւ, Զուլցերացիք թուլութեամբ և վախկոտութեամբ լռեցին:

Բայց որպէս զի այս բողոքի շարժումը արժանաւոր վերջ ունենայ, մենք հարկւր հաղարների ձայները 2եր բարձր վարչութեանն ենք ուղղում Զուլցերիայի վարչութիւններն ու ժողովուրդը առանց վախենալու երկրի հզօրներից միշտ յայտնել են իրենց վշտակցութիւնը տանջուող և ճնշուած ժողովուրդների համար, նոքա միշտ պատիւ են համարել մարդկային մարդուր ամեն մի գործի համար կարողութեան չափով օժանդակ լինել:

Մենք բողոքում ենք ոչ միայն յաւիտենական այն օրէնքի հիման վերայ, որով ամեն ժողովուրդ յարգանք, մարդկային արժանաւորութիւն և քննանկան պատիւ կրօնական համոզմունքի աղա-

տութիւն պահանջել կարող է, այլ և մարդկային գրաւոր օրէնքների սուլթանների դեռ ևս ոյժ ունեցող օրէնքների մեծ պետութիւնների հանդիսաւոր կերպով հաստատուած դաշինքների հիման վերայ, Մենք բողոքում ենք յուսալով՝ որ հետզհետե եւրոպական քրիստոնեայ ազգերի ընդհանուր խիղճ կկազմուի, որի իրրեւ ամենաբարձր ուժի առաջ բերող իշխանութիւններն ու պետութիւնները խոնարհում են, Այս մենք հաւատում ենք, որ ոչ թէ քաղաքագիտական արուեստը, այլ այս խիղճը միայն կարող է այն մեծ խաղաղութիւնը բերել, որ բոլոր դարերի ամենալաւ անձնաւորութիւնները ամբողջ քաղաքակրթական շարժման իրրեւ վերջին և ամենաբարձր նպատակ են հռչակել:

Մենք վստահ ենք, որ Ձեր բարձր վարչութիւնը համակրանքով կվերաբերուի այս շարժման, որի նպատակն է արգարութեան և մաքուր մարդասիրութեան հոգին զօրացնել մեր ժողովրդի մէջ, որովհետեւ այդ հոգին է զօրացնում մեր ժողովրդին և նորագեղեցիկ ու մեծ ապագան ապահովում: Ուստի և հաճեցեք բարեհաճութեամբ ընդունել այս ուղերձը, որ մենք մատուցանում ենք 430000 այր և կին Ձուիցեացիներէ կողմից, Թող ամենքն իմանան, որ ժողովուրդների բարձր շահերի խնդիրներում Ձուիցեբրիայի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը նոյն զգացմամբ և համոզմամբ են ներշնչուած:

Թարգ. Գ. Ս.

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

— Այս տարուան համար նշանակուած երեք կոնսիստորիումներից առաջինը տեղի կունենայ ապրիլի վերջին. այդ առթիւ Հռովմի ծխից ժողովը քննում է սրբացման առաջարկուած երեք կրօնաւորների կենսքը, առաքինութիւնը և կատարուած հրաշքները, Երեք սրբացման առաջարկուածներն են. Մարսէլի նախնի եպիսկոպոս Ժան—Բատիստ Գոլա և Ֆրանսիացի երկու հին ժամանակի յայտնի քահանայք:

— Լեոն ԺԳ. մի առանձին կոնդակով վատիկանի դպրոցը վերակոչել է ֆանամյակսիական դպրանոց, որին յատկացրել է աստուածաբանական և փիլիսոփայական գիտական աստիճաններ տալու իրաւունքն, որով իսկապէս վատիկանի միջնակարգ դպրոցը դարձրել է համալսարանի աստուածաբանական և փիլիսոփայական բաժին:

— Կրէտէ կղզու առաքելական կառավարիչ եպիսկոպոսին պապը 10,000 ֆրանկ է ուղարկել բաժանելու կարօտեալ քրիստոնեաներին:

— Ֆրանսիայի Հատեւէհրօ քաղաքի կաթողիկէ եկեղեցուն ռուսաց կայսեր կողմից նուիրուած արծաթազօծ զանգն ընդունուել է մեծ հանդիսով ի ներկայութեան անհամար բաղժութեան, Այդ զանգի բարձրութիւնն է 2 մետր ու կէս, իսկ տրամագիծը 1 մետր ու 58 սանտիմէտր, իւր վերայ կրում է Ալէքսանդր Գ. Նիկոլայ Բ. նախագահ Կարնոյի ու Ֆորի պատկերներն և հետեւեալ արձանագրութիւն. «Հեղիք խաղաղութեան և ազգերի եղբայրութեան համար»:

— Անգլիական եկեղեցու պետերի պատասխանը Լեոն ԺԳ. ի կոնդակին յուղումն է յառաջ բերել վատիկանում. այդ պատասխանի հերքումը պապը յանձնել է սրբազան Մոյսէսին պատրաստելու Նոյնպիսի մի հերքումն պատրաստում են և Անգլիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսները, որոնց կողմից ծիրանաւոր Վոհաննէս վատիկից վերջը պիտի նոյնը պապին ներկայացնի և նրա հաւանութիւնն ստանալուց յետոյ հրատարակէ, Բացի դրանից պապը կըրկին մի կոնդակ պիտի արձակէ առ Անգլիոյ կաթողիկէներն Քէնտրբըրի եպիսկոպոս սուրբ Թովմասի հարկւրամակի առթիւ, ուր նա պիտի յորդորէ անգլիացիներին հաւատարիմ մնալ Հռովմայ եկեղեցուն և իւր կողմից պատասխան պիտի տայ անգլիական—եպիսկոպոսների թղթին, Այս կոնդակը գրեթէ պատրաստ է արդէն, սակայն նախ քան վերջին սրբագրութիւնը պապը կամենում է լսել անգլիացի կաթողիկէ եպիսկոպոսների կարծիքը:

— Յայտնի է, որ Պիոս Թ. պապի այն կոնդակը, որ արգելում է մասնակցել քաղաքական ընտրութիւններին („Non expedit“), հաստատել է և Լեոն ԺԳ. Այդ կոնդակին հետեւելով՝ ջերմեռանդ կաթողիկէները իրրեւ բողոք ընդգէմ Իտալիոյ թագաւորութեան գոյութեան, չեն մասնակցում ոչ մի քաղաքական ընտրութեան, Այս տարի Հռովմ քաղաքում 21,179 ընտրողներից 12,000 հոգի հրաժարուեցան ձայն տալուց:

— Բելգիայում կարյուկ—սոցիալականութիւնը հետզհետե յառաջագիմում է, չնայելով՝ որ այս մեծի պահոց եպիսկոպոսական բոլոր շրջաբերականներն ևս ուղղուած են ընկերավարական—կաթողիկութեան դէմ: Հասարակ քահանայից զասակարգը հետզհետե յարում է ընկերավարութեան և յայտնապէս հասարակապետութիւն է քարոզում Բելգիայում Պատգամաւոր քահանայ Գէնի թեմերում բացարձակ կերպով հանրապետութիւն է քարոզուում և թագաւորութիւնը վնասակար հռչակուում:

— Լիոն, Ռուէն և Սէնտի—Եւագո—դէ—Վոմպատէլլայի եպիսկոպոսները ծիրանաւորութիւն են